

Ett historiskt museum och hur det har format Sverige

Projektbeskrivning

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund – Historiska museets två historier.....	3
Forskningsläget.....	5
Projektets syften.....	9
Mål och målgrupper.....	10
Arbetsgrupp.....	11
Samverkan.....	12
Referensgrupp.....	13
Genomförande.....	13
Referenser.....	17
Arbetsgruppens tidigare publikationer.....	20

Inledning

Statens historiska museum och de inflytelserika tjänstemän som arbetat där har spelat en mycket stor roll för den moderna svenska kulturarvssektorns framväxt. Museet har som en del i det svenska samhällets ”utställningskomplex” (Bennett 1995) också på viktiga sätt format Sverige och svenskheten under 1900-talet. Trots detta, och trots ett stort ämneshistoriskt intresse bland arkeologer och andra företrädare för kulturarvssektorn, finns ingen syntesmässig studie av detta museums egen historia och verkan över tid. Ändå återkommer i debatter och forskning hela tiden referenser till och frågor kring museets moderna historia och de tjänstemän och forskare som arbetat där.

Forskningsprojektet ”Ett historiskt museum – och hur det har format Sverige” syftar till att skapa en sådan syntes, det vill säga ett användbart historiskt översiktsverk baserat på källstudier och nya museihistoriska perspektiv. Historiska museet är huvudman för projektet, som kommer att genomföras av en särskild forskargrupp under tre år.

Projektets forskningsinriktning bygger på nya museologiska, historiska och arkeologiska perspektiv. Parallellt med källforskningen och bokarbetet kommer projektet även att digitalisera och tillgängliggöra särskilt intressanta arkivmaterial, inte minst ett urval av äldre utställningstryck och delar av museets fotoarkiv (i Vitterhetsakademiens bibliotek samt Antikvarisk-topografiska arkivet). Dessutom kommer ett tidigare ouppmärksammat person- och museihistoriskt föremålsmaterial i museets förvar att tillföras dess samlingar, studeras, digitaliseras och tillgängliggörs (däribland föremål som Oscar Montelius dödsmask, trätyperna till hans böcker, Ture J Arnes grävutrustning, ett tjugotal stora montrar från Nationalmuseitiden på 1800-talet, samt en lång rad utställningsmodeller från 1800-talet och framåt). Projektet syftar även till en intern kunskapsuppbyggnad på museet självt. En löpande presentation och kommunikation av projektets resultat på en särskild informationsportal på Internet kommer att genomföras.

Bakgrund: Historiska museets två historier

Historiska museet grundades som ett modernt museum 1866 av Bror Emil Hildebrand. Han hade redan varit chef för museets föregångare som var förlagt till Stockholms slott. Hildebrand var en framsynt svensk arkeolog och numismatiker som börjat sin karriär i Lund. Där hade han varit ledare för universitetets historiska museum och ordnat detta efter Christian Jürgensen Thomsens nya treperiodsystem: stenålder, bronsålder och järnålder. Bror Emil fortsatte sedan sin karriär i Stockholm och fick alltså i slutet av sin forskargärning se hur de arkeologiska fynden fick en framträdande plats i ett nytt stort nationellt museum, närmare bestämt i bottenvåningens salar i det nybyggda Nationalmuseum.

Grunden till de konstsamlingar som också inrymdes på Nationalmuseum började läggas redan på 1500-talet, bland annat med Gustav Vasas konstsamlingar på Gripsholms slott. Under stormaktstiden utökades konstsamlingarna, dels genom

inköp och gåvor, men också genom krigsbyten (framförallt från Prag 1648). Ett antal verk ur samlingarna försvann efter drottning Kristinas abdikation 1654, i och med att hon tog med sig konstverk till Rom, framför allt verk av italienska renässansmästare. Samlingarna decimerades även vid branden på slottet Tre kronor den 7 maj 1697.

Carl Gustaf Tessin kom under sitt ambassadörsskap i Paris 1739–1742 att på avgörande sätt komplettera samlingen. Han skaffade ett stort antal konstverk av hög kvalitet av samtida franska målare samt av holländska 1600-talsmästare. Den värdefullaste delen av Tessins samling köptes av drottning Lovisa Ulrika och hennes son, Gustaf III, köpte på 1780-talet antika skulpturer i Italien, vilket blev grunden till dagens skulptursamling. Efter kungens död övergick samlingarna till svenska staten, varpå Kongl. Museum öppnades 1792 på Stockholms slott som ett av de första publika konstmuseerna i världen.

1866 öppnades sålunda Nationalmuseum och den kungliga konstsamlingen kom att införlivas där tillsammans med den så kallade antikvitetsamlingen, det vill säga de arkeologiska föremålen. Innan de arkeologiska föremålen nådde Nationalmuseum hade de dock fört en undanskymd tillvaro på diverse adresser i Stockholm, bland annat på Vitterhetsakademien sedan dess grundande 1786, i ett rum på Slottet från 1804 och i en slottsflygel från 1820. Här fanns då också Myntkabinettet och en ansevärd samling böcker. Det var i denna slottsflygel som Bror Emil Hildebrand påbörjade sin karriär som riksantikvarie 1837 (Welinder 1994). Knappt tio år senare invigde Hildebrand nya lokaler i det Ridderstolpska huset på Skeppsbron. Den egentliga öppningsdagen kan inte fastställas, skriver Stig Welinder, men menar att den var Statens historiska museums egentliga skapelseögonblick (ibid, s. 151). Den 15 juni 1866 invigdes så Nationalmuseum och vid den tiden hade Bror Emil lyckats genomdriva att hela bottenvåningen skulle tillfalla de arkeologiska samlingarna. Flytten och ordnandet av samlingarna företogs av hans son Hans Hildebrand och den senare så berömda Oscar Montelius.

Nationalmuseums byggnad i tre plan är ritad av den tyske arkitekten Friedrich August Stüler. Den monumentala trapphallen är utsmyckad med fresker av Carl Larsson. Texten på byggnadens frontfasad lyder ”antiquitatis litterarum artium monumentis”, det vill säga ”monument över antikviteter, litteratur och konst”. Året 1866 hade Sverige alltså fått ett ”konsttempel” med en huvudfasad riktad mot det Kungliga slottet. Till att börja med inhyste byggnaden således de arkeologiska samlingarna, men förutom konsten också Livrustkammaren och Myntkabinettet. Idag har byggnaden kommit att reserveras för statens samlingar av äldre bildkonst. Nationalmuseums samlingar av 1900-talets konst flyttades 1958 till Moderna museet och samlingarna av östasiatisk konst flyttades 1962 till Östasiatiska museet. De arkeologiska samlingarna och Myntkabinettet flyttades redan i slutet av 1930-talet till det nuvarande Historiska museet på Narvavägen, vilket uppfördes 1934–1939. En ny stor arkeologisk-historisk utställning öppnades i de nya lokalerna först 1943. Det var den berömda och mycket inflytelserika utställningen *Tiotusen år i Sverige*.

Tiden i Nationalmuseum kännetecknades av ett särskilt utställningskoncept, där innehållet var kronologiskt ordnat med föremålen i långa serier i stora och mycket

karaktäristiska trämontrar. Den äldre och den yngre Hildebrand, liksom Oscar Montelius, satte genom sina särskilda karaktärer, omfångsrika vetenskapliga produktion och egna inriktningar också en speciell prägel på museet och denna epok. Flytten till Narvavägen och den annorlunda utställningen Tiotusen år i Sverige (som med modifikationer stod kvar under flera decennier och kunde utöva ett enastående inflytande) innebar stora förändringar. Nya personer med nya inriktningar kom också att prägla museet, vilket innebar att en ny epok inleddes.

Museets moderna historia kan alltså delas in i två perioder, Nationalmuseiepoken och tiden vid Narvavägen. Båda dessa perioder innefattade en lång rad olika betydelsefulla förändringar, men kan fungera väl som en grundläggande indelning.

Forskningsläget

Dagens Historiska museum i Stockholm har således en lång förhistoria. Dess samling bygger på en rad äldre samlingar som tidigare hysts i andra byggnader. Idéhistoriskt söker sig museet tillbaka till Bror Emil Hildebrands och andras verksamhet i 1820-talets Köpenhamn och 1830-talets Lund, samt till en allmän europeisk utveckling av en särskild sorts nya moderna museer från början av 1800-talet och framåt (Bennett 1995; 2004). När det gäller framväxten av ett arkeologiskt museum i Köpenhamn och Christian Jürgensen Thomsens arbete med detta finns en del tidigare forskning (exempelvis Hildebrand 1937; Jensen 1992). I Bengt Hildebrands arbete från 1937 täcks även Bror Emils arbete med det historiska museet i Lund (jämför även Hildebrand 1934; Rydbeck 1943; Nathorts-Böös & Wiséhn 1987; Stjernquist 1995 samt Assarsson-Rizzi 2006).

När det kommer till tidigare forskning om Historiska museets två moderna historier från 1866 och framåt finns emellertid inga djupare, sammanhängande studier att tillgå. Det har skrivits många artiklar och en del böcker där museets historia behandlas, antingen direkt eller indirekt. Huvudsakligen är dessa att beskriva antingen som äldre och daterade arbeten eller som spridda nedslag. I många fall när museets behandlas rör det sig om forskare eller författare som skriver med utgångspunkt i särskilda föremål eller föremålssamlingar i museets förvar (exempelvis Almgren 1958; Estham & Nockert 1987; Janson m fl 1989; Hagberg 1993; Lamm 2007). Intresset bland arkeologer har varit svalt när det gäller mer omfattande arbeten om Historiska museets historia, något som också understryks exempelvis av författarna till minnesskriften över Tiotusen år i Sverige (Janson m fl 1989). Stig Welinder lämnar förvisso en spännande och detaljrik skildring av tiden runt sekelskiftet 1900 i sin bok *Strindberg som arkeologikritiker* (1994), men berör enbart tiden före och under Strindbergs livstid. En rad personhistoriska arbeten från senare år berör delvis museets historia (Baudou 1997; Åman 2008). Evert Baudou arbetar för närvarande med en stor och brett upplagd biografi över Oscar Montelius, som i viss utsträckning även kommer att behandla museets tidiga historia.

De mest ingående tidigare arbetena är artiklar i *Ad patriam illustrandam*, som var en minnesskrift för Sigurd Curman (Schüch & Thordeman 1946), en del texter i

översikten *Riksantikvarieämbetet 375 år* (Pettersson 2005) samt den ovan nämnda minnesskriften över Tiotusen år i Sverige (Janson m fl 1989). Det mest djupgående arbetet om Historiska museets historia på Narvavägen är en studie om arkitektur som lägger fokus på byggnaden, Tiotusen år i Sverige och riksantikvarien Sigurd Curmans inflytande (Bergström & Edman 2005). Till dessa arbeten kan läggas en del studier av Myntkabinettet som också berör Historiska museet (exempelvis Wiséhn 1993; 1999; 2005, Wiséhn & Klackenbergh 1997).

Curmans värv och skapandet av Tiotusen år i Sverige är utan tvivel en slags vattendelare i Historiska museets historia (Janson m fl 1989; Pettersson 2005). Mycket förändrades då och denna period har med rätta betonats i tidigare tillbakablickande studier. Samtidigt har denna nästan mytologiserade period i viss mån kommit att skymma förståelsen av såväl historien innan flytten till Narvavägen som alla de betydelsefulla förändringar som inträffat sedan dess.

Om det nu inte har skrivits mycket om Historiska museets historia har en hel del däremot skrivits om Nationalmuseum (exempelvis Hall 1976; Bjurström 1992; Olausson 1993). I dessa arbeten spelar dock märkligt nog enbart Bror Emil Hildebrand en viss roll. Övriga medarbetare nämns inte och den arkeologiska utställningen och samlingen får heller inget större utrymme.

Kanske beror bristen på ett övergripande arbete över Historiska museets historia på att själva historien är så brokig. Bakgrunden i 1800-talets Köpenhamn och Lund och den efterföljande epoken på Nationalmuseum handlar heller inte enbart om framväxten av museerna i Köpenhamn, Lund och Stockholm, utan även om framväxten av moderna museer överhuvudtaget och särskilt om den moderna arkeologins födelse som en vetenskap. Det senare är också ett viktigt forskningsämne. När det historiska museet får plats i skrifter om Nationalmuseum är det själva nationalmuseet som intresserar och inte just den arkeologiska verksamheten.

- För det första är alltså bristen på forskning och sammanställd sakkunskap om Historiska museets två moderna historier påtaglig och lätt att visa på. Detta är beklagligt då det handlar om en betydelsefull samhällsinstitution som haft stort inflytande såväl inom sitt fält som på samhället i allmänhet. I detta avseende skiljer sig också museet tydligt från motsvarande institutioner som exempelvis Nationalmuseum och Nordiska museet, för vilka grundliga historiska arbeten finns.

Här finns kort sagt en kunskapslucka och goda argument för att närmare studera och knyta ihop Historiska museets långa, brokiga och spännande historia i ett monografiskt arbete där olika händelser, perioder och personer som ligger till grund för dagens inte sällan turbulenta verksamhet på museet kan beskrivas och analyseras.

Till detta läge vad gäller sakkunskapen kan läggas det stora samtida intresset bland humanister för museistudier samt de nya perspektiv i detta studium som aktualiserats

under de sista åren inom framför allt historievetenskapen och den så kallade nya museologin.

Inom historieämnet har man länge intresserat sig för hur historia har skrivits i olika tider. Detta har rymts inom begreppet historiografi, som är den vetenskapliga analysen av historieforskning och historieförmedling. En historiografisk sammanfattning av historieämnet som vetenskap görs exempelvis i Sven Liljas *Historia i tiden* (Lilja 1989). Frågan om hur historia har skrivits i historien diskuteras exempelvis också i *Det förflutna är inte vad det en gång var* (Kjeldstadli 1998). Dagens historieforskning har allt mer börjat använda begreppen historiebruk och historieförmedling. Det är vida begrepp som rymmer analyser av ett brett spektrum av historieframställningar. Historikern Peter Aronsson är en av dem som diskuterat historiebruk som forskningsbegrepp (Aronsson 2004). På senare tid har flera antologier utkommit som behandlar historieskrivning och historiebruk i ett historiskt perspektiv. Några exempel är *En helt annan historia. Tolv historiografiska uppsatser* (Edquist, red. 2004) och *Den dubbla blicken*, där flera historiker bidrar med olika perspektiv på historia i de nordiska samhällena kring sekelskiftet 1900 (Gustafsson, red. 2007). Även enskilda forskare har i monografier utvecklat hur historia brukats, som exempelvis Anna Wallete i avhandlingen *Sagans svenskar. Synen på vikingatiden och de isländska sagorna under 300 år* (Wallete 2004).

Inom det populärhistoriska fältet kan Maja Hagermans *Det rena landet* nämnas. I den beskriver Hagerman hur historien och bilden av ett ärorikt förflutet kring förra sekelskiftet användes i skapandet av idén om den rena svenska rasen. Författaren tar bland annat upp hur arkeologer och historiker under andra hälften av 1800-talet skapade bilden av den svenska forntiden (Hagerman 2006). Hagerman har fått kritik för att vara alltför svepande och generaliserande. Det föreliggande projektet kommer att kunna närmare undersöka, precisera och fördjupa de komplicerade frågor Hagerman försökte göra rättvisa över alltför få sidor.

Den så kallade nya museologin, som fått ett massivt internationellt genomslag inom det humanistiska fältet, är en slags sociologisk vändning inom museistudier som betonar och studerar hur museer fungerat och fungerar i samhället. Alltså vad de gör med människor, deras kulturella verkan. Denna nya riktning kan spåras tillbaka till tiden kring 1990 (Vergo 1989; Powell 1991) men fick ett bredare genomslag framför allt i och med Tony Bennets redan klassiska studie *The Birth of the Museum* (Bennett 1995). För senare översikter se Geismar & Tilley 2003 och Message 2007.

För ett museum som Historiska museet blir det i detta nya museologiska perspektiv intressant att studera museet inte bara som ett historiskt fenomen i sig självt, alltså hur det utformats, vad som hänt där samt hur *museet* skapats och förändrats av politiska beslut och olika aktörer. Det blir då också intressant, kanske till och med intressantare, med frågor kring hur museet verkat och vad det åstadkommit över tid inom sitt särskilda fält, det vill säga Sveriges historia. Närmare bestämt bör det handla om vilken slags historia, svensk kultur och svenskhet museet genom sitt samhälleliga aktörsskap och sin påverkan på besökarna format eller till

och med skapat. Den nya museologin tillhandahåller analytiska verktyg för ett sådant studium.

Den nya museologin sammanfaller väl med nya riktningar inom historievetenskapen. En nyare inriktning på svenskt område är där studiet av inte bara av historieskrivningens historia, utan också av hur institutioner som exempelvis museer har fungerat som historieproducenter. Detta är ett tvärvetenskapligt fält, och ämnet diskuteras till exempel i *Kulturarvets dynamik. Det institutionaliserade kulturarvets förändringar*, (Aronsson & Hillström, 2005) och i *Kulturarvets gränser* (Aronsson, 2005). I *Helgonbruk i moderniseringstider* beskrivs bland annat hur heliga Birgitta har ”brukats” i samband med olika minnesfiranden, från slutet av 1800-talet och fram till idag, samt hur detta kan kopplas till pågående samhällsförändringar (Lindaräng 2007). I en aktuell avhandling undersöks Arn-serien ur ett didaktik- och historieförmedlingsperspektiv (Renander 2007). Vid det svenska historikermötet 2008 var historiebruk och historieförmedling ett övergripande tema med ett tiotal seminarier. Där diskuterades exempelvis *Förintelsen och den europeiska historieskrivningen*, historiska vandringar samt *Turism, kulturarv och historia* (http://www.hist.lu.se/historikermote_2008/program.php).

- För det andra kan man som ytterligare motiv för behovet och intresset av en mer omfattande studie av Historiska museet alltså peka på de nya forskningsperspektiv inom museologin och historievetenskapen som ger museistudier en ny och större relevans.

Projektet om Historiska museets historia är således en del i den tvärvetenskapliga forskningsfront som undersöker presentationer av det förflutna som en viktig faktor för exempelvis av skapandet av kollektiva kulturer, identiteter och gemenskaper. Projektet möter behovet av att anlägga ett historiskt perspektiv på museets verksamhet och kommer att undersöka Historiska museets verkan och betydelse som en samhälls- och identitetsskapande faktor för den svenska staten.

De omfattande och på många vis intressanta arkiv- och föremålsmaterial med relevans för museets historia som förvaras i Vitterhetsakademiens bibliotek, Antikvarisk-topografiska arkivet och i museet (såväl inventariefört som ej accederat material) är källmaterial som i mycket liten grad uppmärksammats tidigare. Arkivmaterialen har i någon utsträckning studerats i mindre riktade studier, men aldrig undersökts eller tillgängliggjorts i bredare mening.

Föremålsaterialet på museet består av en lång rad olika objekt. Ovan nämndes Oscar Montelius dödsmask, trätyperna till hans böcker, Ture J Arnes grävutrustning, ett tjugotal stora montrar från Nationalmuseitiden på 1800-talet samt en lång rad utställningsmodeller från 1800-talet och framåt. Till detta kan läggas en mängd andra personhistoriska föremål, äldre kopior och rekonstruktioner av olika slag, arkeologisk grävutrustning kopplade till särskilda ämneshistoriska epoker och platser (t ex Birka och Alvastra påbyggnad), rekvisita från berömda utställningar med mera. Dessa objekt är inte sällan förknippade med betydelsefulla händelser och/eller utvecklingsprocesser. Objekt som till exempel modellerna berättar mycket om olika

tidens sätt att se på historia och museiverksamhet (Nordbladh, i tryck). Detta materials potential som studieobjekt är utan tvivel mycket stort och alltså betydelsefullt såväl ur tillgänglighetssynpunkt i förhållande till andra forskare, som att studera inom projektet.

- För det tredje finns slutligen alltså ett särskilt intressant men tidigare helt ouppmärksammat forskningsmaterial i form av arkivhandlingar, bilder och föremål, som behöver karteras, registreras, undersökas och tillgängliggöras

Projektets syften

Projektet syftar till att:

- Skapa en användbar syntes om museets historia som sådan samt analysera denna historia utifrån relevanta och aktuella humanistiska perspektiv med särskilt fokus på hur museet format samhället
- Tillgängliggöra museihistoriska arkiv- och föremålsmaterial publikt och för andra forskare
- Åstadkomma en riktad kunskapsuppbyggnad inom Statens historiska museer

Projektet vill alltså undersöka historiska museets historia för att dokumentera denna historia i sig samt för att undersöka frågor kring hur museet skapat och använt historia på olika sätt i olika tider. Detta lägger grunden till en djupare förståelse för var museet befinner sig i dag och vart det är på väg.

Historiska museets historia är i viss mening även Sveriges historia då vi med menar att institutionen haft en viktig formande inverkan över lång tid. Projektet vill belysa hur historien använts i byggandet av en modern nation och museets roll i denna process. Tidigare har forskningen främst betonat statens och de enskilda aktörernas påverkan på och skapande av museer, men i linje med den nya museologin (se ovan) vill vi undersöka hur museerna också påverkade och formade staten och svenskarna i en kulturell och idémässig växelverkan.

Man skulle kunna hävda att Historiska museet inte är något museum utan sina föremål, men museet är inte heller just Historiska museet utan sin genealogi, sitt eget släkträd och särskilda historia. Det är aktörerna, personalen, som genom åren byggt museet. Men ett museum växer fram genom ett speciellt och komplext samspel mellan "inre" aktörer och strukturer och en påverkan av yttre förhållanden. Ett ytterligare syfte med projektet är att tydliggöra denna institutionella historia och struktur.

Vi vill alltså inte enbart belysa museets förflutna. Poängen är att bidra till att museet kan hitta nya sätt att förhålla sig i en dynamisk samtid. Slutligen vill vi visa att museets historia också är en del av Sveriges historia och att det haft en inte obetydlig roll i skapandet av Sverige och svenskheten genom tiderna.

Mål och målgrupper

Projektet har flera olika mål, vilka ska realiseras vid olika tidpunkter under dess gång. Projektet ska:

- Resultera i en forskningsrapport samt en fackbok utgiven på förlag
- Etablera en intern kunskapsuppbyggnad vid Statens historiska museer
- Kartera och digitalisera arkivmaterial i Vitterhetsakademiens bibliotek och Antikvarisk-topografiska arkivet
- Kartera, registrera och tillgängliggöra ett museihistoriskt föremålsmaterial på Historiska museet
- Bygga en informationsportal på Internet som löpande tillgängliggör karterade källmaterial och projektets resultat
- Föra fram ett förslag om en museihistorisk utställning

En väldisponerad bok är det främsta men inte enda sätt på vilket projektet kommer att tillgängliggöra och presentera sina forskningsresultat på. Fackboken ska till sin form vara lättillgänglig men samtidigt vila på gedigen vetenskaplig grund. Inom projektet bedrivs grundforskning som i boken presenteras på ett tillgängligt sätt utan att ge avkall på den vetenskapliga stringensen. Ett rikt bildmaterial kompletterar berättelsen och analysen. Resultatet av forskningsuppgiften kommer således att resultera i en estetiskt tilltalande och rikt illustrerad fackbok, utgiven på något av de historiska förlagen. En grundläggande forskningsrapport/materialsammanställning kommer även att produceras.

Projektet har som mål att generera en intern kunskapsuppbyggnad inom Statens historiska museer. Det innebär att kontinuerligt överföra den kunskap som projektet genererar genom seminarier, workshops och annan intern kompetensutveckling. Det handlar dock även om kunskapsöverföring på andra hållet, från museet till projektgruppen, genom de erfarenheter personalen har av museets verksamhet och historia. Två av projektgruppens medlemmar är fast anställda på museet, vilket skapar en naturlig koppling mellan projektet och museets verksamhet. Projektet ger museet nya möjligheter att utvecklas. En undersökning och analys av dess historia ger vidgade perspektiv på museets verksamhet då och nu och visar hur museets historia är en del av samhällets historia. På så sätt kan det också bli ett redskap för museet att förändras idag.

Projektet ska kartera och i viss mån digitalisera arkivmaterial i Vitterhetsakademiens bibliotek och Antikvarisk-topografiska arkivet. I samband med den löpande arkivforskningen väljs ett urval material och ett inscanningsarbete genomförs i samverkan med dessa institutioner. Det scannade materialet ska

presenteras på en digital informationsportal som produceras inom projektet (se nedan), men ska även kunna användas i andra sammanhang som exempelvis RAÄ:s bilddatabas ”Kulturmiljöbild”.

Projektet ska kartera, registrera, inventarieföra och tillgängliggöra ett omfattande museihistoriskt föremålsmaterial som förvaras inom Historiska museet, men som inte tidigare sammanställts eller uppmärksammats (se ovan). Dessa objekt är inte sällan förknippade med betydelsefulla händelser eller utvecklingsprocesser. Objekt som till exempel modellerna berättar mycket om olika tiders sätt att se på historia och museiverksamhet. Detta material är alltså betydelsefullt att studera även för projektets övriga verksamhet.

Projektet ska bygga en informationsportal på Internet som löpande tillgängliggör karterade källmaterial och projektets resultat. Detta kan göras med bas i en slags digital plattform, ”platskonceptet”, som redan utvecklats inom arbetet med museets datasystem.

Projektet ska slutligen föra fram ett förslag om ett museihistoriskt utställningsprojekt. De karterade bild- och föremålsmaterialen, tillsammans med forskningsresultaten, kan komma att fungera som underlag för en utställning där projektgruppen i så fall fungerar som kunskapsstöd. Förslag till en sådan utställning ska föras fram enligt de etablerade riktlinjer som museet arbetar efter.

Projektet vänder sig till två huvudsakliga målgrupper:

- Fackbokens huvudmålgrupp är kulturarvssektorn, men den ska ges ut av ett kommersiellt förlag och fungera väl för en historieintresserad allmänhet
- Statens historiska museers personal är projektets andra huvudmålgrupp

Fackboken ska vara utgiven på ett kommersiellt förlag och därmed finnas tillgänglig i hela Sverige. Det är som nämnts också tänkbart att projektet utmynnar i en utställning på museet, vilket då också breddar målgruppen. De resultat som presenteras kommer att ha stort intresse för hela kulturarvssektorn. Projektet befinner sig i skärningspunkten för många av de frågor som diskuteras inom sektorn. Här diskuteras frågor om kulturarv, historiebruk och vetenskapsteori, arkeologins och historieämnenas förändring med mera. Projektet har också museets besökare som målgrupp. Fackboken kommer att kunna finnas till försäljning på museet för besökare att ta med sig hem som ett minne.

Arbetsgrupp

Projektets arbetsgrupp omfattar fyra personer. Två av dessa är externa forskare som kommer att anställas av museet för projektet och två är redan anställda vid museet (se förutom de följande presentationerna även lista över tidigare publikationer i slutet).

Projektledare och forskare:	Malin Grundberg, Fil. dr i historia
Projektledare och forskare:	Johan Hegardt, Fil. dr i arkeologi
Forskningsassistent:	Patrik Nordström, Fil. mag. i arkeologi
Forskare, museimaterialet:	Fredrik Svanberg, Fil. dr i arkeologi

Malin Grundberg är historiker och anställd på Historiska museet vid enheten för utställningar och lärande. Där arbetar hon som producent av andras lärande i utställningsproduktioner och i museets linjeverksamhet. Hon har skrivit avhandlingen *Ceremoniernas makt. Maktöverföring och genus i Vasatidens kungliga ceremonier* (2005) om hur kungliga ceremonier under Vasatiden blev en del i regenternas maktmanifestation. Grundberg har även skrivit den populärvetenskapliga boken *Stormaktens ceremonier* (2006) samt en rad vetenskapliga artiklar. Grundberg har tidigare undervisat vid Historiska institutionen samt vid Centrum för genusvetenskap i Stockholm.

Johan Hegardt är arkeolog och forskare. Hegardt har skrivit avhandlingen *Relativ betydelse. Individualitet och totalitet i arkeologisk kulturteori* (1997) och boken *Fyrtio minuter. En essä om arkeologins berättelse* (2007). Hegardt har undervisat i arkeologi vid Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet. I sin avhandling, men även i den senaste boken, diskuterar Hegardt bland annat arkeologihistoriska och museihistoriska frågor. Hegardt skriver just nu på två böcker, där den ena behandlar hans arkeologiska utgrävningar på Gotland och den andra ombesörjandet av det svenska kulturarvet.

Patrik Nordström är doktorand i arkeologi. Han har varit redaktör för *Aktuell arkeologi VII* (1999), publicerat vetenskapliga artiklar, arrangerade sessionen ”Arkeologi och modernitet” vid Nordic TAG i Oslo 2001 och bedriver forskning om den skandinaviska arkeologin under sekelskiftet 1900. Han har också genom omfattande arkivstudier djup inblick i källäget och kommer att arbeta som forskningsassistent i projektet.

Fredrik Svanberg är arkeolog och forskare. Han disputerade på avhandlingen *Decolonizing the Viking Age* (Lund 2003). Svanberg har skrivit en lång rad monografier, vetenskapliga artiklar och populära böcker. Han arbetar som samordnare av forskning och utveckling vid Historiska museet.

Samverkan

Projektet samverkar med Vitterhetsakademiens bibliotek, Antikvarisk-topografiska arkivet samt Kungl. Myntkabinettet. Biblioteket och arkivet har uttalat en särskild vilja att stötta projektet samt bidra till att utforma ett för alla parter gynnsamt avtal för disponering och publicering av fotografier samt andra arkiv- och biblioteksmaterial. Genom projektets försorg kommer bilder och arkivmaterial att digitaliseras inte bara för projektets egna behov utan så att de även kan användas i andra sammanhang, t ex på Riksantikvarieämbetets söktjänst ”Kulturmiljöbild”.

Projektets samverkan med Kungl. Myntkabinettet sker genom museichef Ian Wiséhns personliga deltagande i arbetet samt andra medarbetares stöd för särskilda arbetsmoment som rör myntkabinettets historia och samlingar.

Projektet kommer även att samverka med fil dr Ola Jensen som har en post-doc-tjänst vid RAÄ genom Vitterhetsakademien samt Riksbankens jubileumsfond (ABM-forskare) och som undersöker bevarandeideologier under bland annat 1800-talet baserat på arkivmaterial.

Referensgrupp

Sir David M Wilson, British Academy.

Professor emeritus Bo Gräslund, Uppsala universitet.

Genomförande

Arbetet innebär grundforskning på arkiv och bibliotek samt i museets magasin. Projektets resultat ska sammanfattas i text, seminarier och föreläsningar, men kan även komma att presenteras i en utställning, om detta beslutas av museet.

Vi kalkylerar med drygt två heltidstjänster på tre år. Hegardt beräknas arbeta 100%, Nordström och Grundberg 50% vardera. Svanberg kommer att arbeta mycket i projektets början (med arkivmaterial samt det museihistoriska föremålsmateriet), sedan mindre. Fördelningen av arbetstid mellan projektmedlemmarna kan komma att förändras något om behov uppstår.

Projektets arbetsmetod är kronologisk genom att museets historia delas in i 10-årsfaser (se nedan). För varje sådan fas karteras källmaterialet och analyseras enligt de frågeställningar som är aktuella. Den teoretiska utgångspunkten för denna analys hämtas framförallt från den kritiska och sociologiskt inriktade nya museologin. Arbetet innebär alltså grundforskning på arkiv, bibliotek och i museets magasin samt kulturvetenskaplig analys av materialet.

Ett mycket omfattande källmaterial finns tillgängligt. Materialet består inte enbart av olika sorters typiska dokument, såsom brev, artikelutkast, tryckta texter, och fotografier, samt föremål, utan också av minnen hos dem som har varit verksamma på museet eller fortfarande arbetar där. Utöver detta finns även ekonomiska handlingar, anställningsbevis, utredningar och andra mer formella dokument. Därutöver tillkommer källmaterial som rör den samhällskontext som museet har varit verksam i, ett material som förstås är näst intill oändligt.

Eftersom projektet vill undersöka hur museet har fungerat som en samhällsskapande faktor i den svenska staten, museets "genealogi", dess praktiker, estetik och tänkande, aktörerna, konstruktionen av identitet, historiebruk och även museets relation till den arkeologiska kunskapsteorins föränderlighet över tid, krävs en strikt disposition och en stram metod. Om inte skulle vi snart dränkas av det överväldigande materialet. Museets kronologi och formella förändring över tid

kommer att redovisas, men det kommer inte att vara det primära syftet med projektet. Syftet är främst en analys utifrån särskilda perspektiv och teman. Arbetet kommer därför att förutom av analysen av kronologiska kontexter även att styras av en efterhand fastställd tematisering som även kommer att strukturera den slutliga publicerade boken. Exempel på preliminära teman är:

- Aktörer och praktiker
- Hur museet format Sverige
- Museet och omvärlden
- Politiska förändringar
- Genuskonstruktioner
- Arkeologi och historievetenskap på museum
- Pedagogikens roll och förändring
- Utställningarnas förändring över tid

Den karterade informationen om 10-årsfaserna kommer alltså att analyseras med utgångspunkt i de teman som fastslås. De kronologiska arbetspaketen ser i skissform ut som följer:

1866–1876.

- Omvärlden och Nationalmuseets idé, British Museum, Diderot
- Historiska museet på Nationalmuseet
- Bakgrunden till Historiska museets samlingar
- Bror Emil Hildebrand
- Samlingarna/Treperiodsystemet nationaliseras/Tillväxten?
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken
- Museet i sin helhet – Forsakerna och konsten. En besökares upplevelse

1876–1886.

- Omvärlden: Stockholms högskola grundas
- Bror Emil Hildebrand pensioneras.
- Hans Hildebrand och Oscar Montelius tar över. Hans Hildebrand blir riksantikvarie
- Samlingarna/Tillväxten/Artefakten som handelsvara/KVHAA Månadsblad
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken; museet och skolan
- Montelius publika verksamhet/Viktor Rydberg blir 1884 professor i kulturhistoria vid Stockholms högskola.

1886–1896.

- Omvärlden?
- Nya aktörer på museet: Gabriel Gustafsson, Oscar Almgren, Fredrik R Martin

- Samlingarna/Tillväxten/Vad är viktigt och varför?
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken; museet och skolan
- Montelius publika arbete

1896–1906.

- Omvärlden/Från Stockholmsutställningen till Unionsupplösningen
- Nya aktörer på museet: T.J. Arne, Gustaf Hallström, Sune Lindqvist
- Fornvännen
- Samlingarna/Tillväxten/Vad är viktigt och varför?
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken/Montelius skriver om ett framtida svenskt nationalmuseum – Historiska museet och Nordiska museet – drömmen, arkitekterna (Claeson) /museet och skolan
- Museet i sin helhet – Forsakerna och konsten. En besökares upplevelse

1906–1916

- Omvärlden/Världskrig
- Montelius blir riksantikvarie/Almgren blir den första professorn i nordisk fornkunskap (Uppsala)/Bernhard Sahlin gör om Nordiska museet – arkeologiska samlingarna är på väg till Nordiska?
- Nya aktörer på museet: Bror Schnittger
- Samlingarna/Tillväxten/Vad är viktigt och varför?
- Utställnings- och föremålestetiken
- Pedagogiken; Föreläsningsserien (vem och vilka institutioner?)/Historiska museet kontra Nordiska museet (Skansen)/museet och skolan
- Museet i sin helhet – Forsakerna och konsten. En besökares upplevelse

1916–1926

- Omvärlden/mellankrigstid/optimism/depression
- Oscar Montelius, *Sveriges historia* 1919, hans död 1921
- Nya aktörer på museet: Sigurd Curman blir riksantikvarie 1923
- Samlingarna/Tillväxten/(”Kaos”, ”Sumpen”)
- Utställnings- och föremålestetiken
- Pedagogiken/museet och skolan

1926–1936: **Vändningen**

- Omvärlden/Depression/Hitler/Folkhemmet
- Nya aktörer på museet: Birger Nerman
- populära sammanfattningar av arkeologins resultat
- 1929 arkitekttävling om nytt museum/Planeringen, genomförandet, byggandet etc.
- *Vad händer egentligen nu med:*
- Samlingarna

- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken

1936–1946: **Nystart?**

- Omvärlden/Världskriget/Folkhemmet/modernismen
- Nya aktörer på museet: Martin Olsson efterträder Curman som riksantikvarie. Nerman museichef under kriget.
- Politiskt museum/Baltiska flyktingar/utställningen Folk och försvar 1940
- 10 000 år i Sverige invigs (återkopplar till de populära sammanfattningarna)
- Ny fornminneslag träder i kraft 1942
- Byggnaden – strategi/idé/flytten
- Samlingarna/Treperiodsystemet cementeras i museets rumslighet, magasin som utställningssalar
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken/museet och skolan

1946–1966

- Omvärlden. Efterkrigstid/Kol- och stålunionen/Sverige växer som industrination/Folkhemstanken är självklar
- Nya aktörer
- Samlingarna/Tillväxten/Uppdragsarkeologi
- Utställnings- och föremålsetetiken
- Pedagogiken/museet och skolan/för vem?/På vilket sätt behöver nationen museet efter den explicita nationalismens försvagning?
- Vartåt riktar sig museet – Norden, Världen?

1966–1976

- Omvärlden. Vietnamkrig/Politisering/”Vänsterns” inträde på scenen/Universitetsreformen 1968/miljonprogrammet
- Nya aktörer på museet: Politiska konflikter/(Olle Isaksson, SHM bryter med Vitterhetsakademien)
- Samlingarna/Tillväxten/Uppdragsarkeologin
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken/Folkets historia/museet och skolan/för vem?/På vilket sätt behöver nationen museet?

1976–1986

- Omvärlden. Det ”postmoderna”/Från folkhem till marknadsekonomi.
- Nya aktörer på museet: en ny generation
- Samlingarna/Tillväxten/Uppdragsarkeologi
- Utställnings- och föremålsetetiken
- Pedagogiken/Folkets historia/museet och skolan/för vem?/På vilket sätt behöver nationen museet?/

1986–2006

- Omvärlden. Den senmoderna och postkoloniala världen, globalisering
- Nya aktörer på museet: Jane Magnusson, Kristian Berg.
Personalförändringar, Brott med den gamla utställningspraktiken, nya arbetssätt
- Samlingarna/Tillväxten/Uppdragsarkeologi
- Utställnings- och föremålstänkandet
- Pedagogiken

Referenser

- Almgren, B. 1958. *Utvecklingsprincipen i arkeologin. "Typologin eller utvecklingsläran tillämpad på det mänskliga arbetet" och Historiska museets uppställning*. Særtryck af udviklingsproblemer. Nordisk sommeruniversitet 1958. Munksgaard
- Aronsson, Peter. 2004. *Historiebruk. Att använda det förflutna*. Lund
- Aronsson Peter & Hillström, Margareta. 2005. (red.). *Kulturarvets dynamik. Det institutionaliserade kulturarvets förändringar*. Linköping
- Aronsson, Peter (red.). 2005. *Kulturarvens gränser. Komparativa perspektiv*. Göteborg
- Assarsson-Rizzi, K. 2006. *Bror Emil Hildebrand*. Stockholm
- Bennett, T. 1995. *The Birth of the Museum. History, Theory, Politics*. London & New York
- 2004. *Pasts Beyond Memory. Evolution, Museums, Colonialism*. London
- Bergström, A. & Edman, V. 2005. *Folkhemmets museum. Byggnader och rum för kulturhistoriska samlingar*. Stockholm
- Baudou, E. 1997. *Gustaf Hallström, arkeolog i världskrigens epok*. Vitterhetsakademiens serie Svenska lärde. Stockholm
- Bjurström, P. 1992. *Nationalmuseum – 1792-1992*. Bilder av Erik Cornelius. Nationalmuseum. Stockholm
- Edquist, S. 2004. (red.). *En helt annan historia. Tolv historiografiska uppsatser*. Uppsala

- Estham, I. & Nockert, M. 1987. *Skatter i textilkammaren. Textile treasures.* Statens historiska museum. Stockholm
- Geismar, H. & Tilley, C. 2003. Negotiating Materiality: International and Local Museum Practices at the Vanuatu Cultural Centre and National Museum. *Oceania* 73(3).
- Gustafsson, H. 2007. (red.). *Den dubbla blicken. Historia i de nordiska samhällena kring sekelskiftet 1900.* Lund
- Hagberg, U. E. 1993. *Den svenska historien. Beskrivning av ett utställningsprojekt.* Historiska museet & Nordiska museet. Stockholm
- Hagerman, M. 2006. *Det rena landet. Om konsten att uppfinna sina förfäder.* Stockholm
- Hall, T. 1976. (red.). *Nationalmuseum – byggnaden och dess historia.* En konstbok från Nationalmuseum tillägnad Boo von Malmberg, framsynt utforskare av museets förflutna. Stockholm
- Hildebrand, B. 1934. Bror Emil Hildebrand: hans liv och gärning. Föredrag i Svenska fornminnesföreningen den 4 oktober 1934. *Fornvännen* 1934.
- 1937. *C.J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816–1837. Bidrag till den nordiska forn- och hävdaforskningens historia. I-II.* KVHAA Handlingar. Del 44:1-2. Stockholm
- Janson, S., Lundberg, E. B. & Odelberg, M. 1989. *Tiotusen år i Sverige.* Statens historiska museum. Stockholm.
- Jensen, J. 1992. *Thomsens museum. Historien om Nationalmuseet.* Gyldendal. Copenhagen.
- Kjeldstadli, K. 1998. *Det förflutna är inte vad det en gång var.* Lund.
- Lamm, J. P. 2007. Historiska museets komparativa samling. Dess tillkomsthistoria och utveckling. *Fornvännen* 2007.
- Lilja, S. 1989. *Historia i tiden.* Lund
- Lindaräng, I. 2007. *Helgonbruk i moderniseringstider. Bruket av Birgitta- och Olavstraditionerna i samband med minnesfiranden i Sverige och Norge 1891–2005.* Linköping

- Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I. 1987. *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. Stockholm
- Nordbladh, J. in print. The Shapes of History. To give physical form to archaeological knowledge.
- Message, K. 2007. *New Museums and the Making of Culture*. Oxford & New York
- Olausson, M. 1993. Offentlighetstanken och skapandet av ett museum. I: *Kongl. Museum*. red: Söderlind, S. Stockholm
- Pettersson, N. 2005. *Riksantikvarieämbetet 375 år*. Stockholm.
- Powell, K. 1991. New Museology. I Papadakis, A. (red.). *New Museums*. London
- Renander, C. 2007. *Förförande fiktion eller historieförmedling? Arn-serien, historiemedvetande och historiedidaktik*. Malmö
- Rydbeck, O. 1943. *Den arkeologiska forskningen och Historiska museet vid Lunds universitet under tvåhundra år, 1735–1937*. Lund
- Schück, A. & Thordeman, B. (red.). 1946. *Ad patriam illustrandam. Hyllningskrift till Sigurd Curman 30 april 1946*. Uppsala
- Stjernquist, B. 2005. *The Historical Museum and archaeological research at Lund University 1805-2005*. Papers of the Historical Museum, University of Lund, 1. Lund
- Vergo, P. 1989. *The New Museology*. London
- Walette, A. 2004. *Sagans svenskar. Synen på vikingatiden och de isländska sagorna under 300 år*. Malmö
- Welinder, S. 1994. *Strindberg som arkeologikritiker*. Stockholm
- Wiséhn, I. 1988. C.J. Thomsen och B.E. Hildebrand 1838-1865. I: Lund Hansen, U. (red.). Christian Jürgensen Thomsen 1788 – 29 december 1988. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1988*.
- 1993. Inblick i Kungl. Myntkabinettet 1833. *Svensk numismatisk tidskrift 1993:5*.
- 1999. Kungl. Myntkabinettet på Blasieholmen – 75 års museal verksamhet. *Svensk numismatisk tidskrift 1999:8*.

- 2005. The Royal Coin Cabinet in Stockholm – an old collection in a modern society. I: *The great numismatic collections on the Baltic: from coin collections of the sovereigns to national research institutions*.

Wischn, I. & Klackenbergh, H. 1997. *The Royal Coin Cabinet, national museum of monetary history*. Stockholm

Åman, A. 2008. *Sigurd Curman, riksantikvarie - ett porträtt*. Vitterhetsakademiens serie Svenska lärde. Stockholm

Arbetsgruppens publikationer i urval

Malin Grundberg

- 1999. En roll i förändring. Drottningarna i Sverige 1850–1950. I: *Drottningar, kvinnlighet och makt*. Livrustkammaren. Stockholm
- 2000. Ceremonies and power in the Vasa era in Sweden. The example of Eric XIV's coronation". I: *The Vasa Dynasty and the Baltic region*. Kalmar.
- 2001. Kär och galen? Bilden av Erik XIV och Karin Månsdotter. I: *Genusperspektiv i historia – metodövningar*. Studentlitteratur. Lund.
- 2003. Manifestation och kommunikation. Statens och kungamaktens legitimering och propagandaspridning under tidigmodern tid. *Historisk tidskrift*. (tillsammans med Anna Maria Forssberg och Jonas Nordin).
- 2003. Vasatidens ceremonier som manifestation av makten och som kommunikation med folket, maktskapande och imageskapande vid Erik XIV:s kröning och vid hans avsättning. I: *Svenska folkets kungaminnen*. Livrustkammaren. Stockholm
- 2005. *Ceremoniernas makt. Maktöverföring och genus i Vasatidens kungliga ceremonier* (doktorsavhandling). Nordic Academic Press. Lund
- 2006. *Stormaktens ceremonier*. Historiska media. Lund
- 2007. Visuell maktlegitimering i Sverige och i det Osmanska riket under tidigmodern tid. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*.

Johan Hegardt

- 1996. Sven Nilsson and the Invention of Modern Man. *Current Swedish Archaeology. Vol. 4.*
- 1997. *Relativ betydelse. Individualitet och totalitet i arkeologisk kulturteori.* (doktorsavhandling). Uppsala
- 1999. Sven Nilsson. Zoologist, Geologist and Archaeologist. *The Encyclopedia of the History of Archaeology.* ABC-Clio. New York.
- 2000. Man the Interpreter. From Natural Science to Hermeneutics in Swedish Archaeology. *Current Swedish Archaeology. Vol. 8.*
- 2001. Oscar Montelius och bronsåldern. *Mellan sten och brons. Uppdragsarkeologi och forskning kring senneolitikum och bronsålder.* OPIA 27 & Stockholm Archaeological Reports No 39.
- 2005. Bronskärlden berättar inte det gör arkeologen. *Populär arkeologi. Årgång 23, nr 1.*
- 2006. *The Role of Cultural Heritage in a Globalized World - Report from a workshop in March.* Swedish National Heritage Board.
- 2007. *Fyrtio minuter. En essä om arkeologins berättelser.* OPIA 40. Uppsala

Patrik Nordström

- 1999. Ristningarnas rytm. Om hällristningar och landskap – exemplet Boglösa, Uppland. *Aktuell arkeologi VII*, red. Patrik Nordström & Marie Svedin. Stockholm Archaeological Reports Nr 36.
- 2002. Berättelser om övergivanden. *Bilder av bronsålder*, red. Joakim Goldhahn. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 37.
- In print. ”Knut Stjerna”. *Svenskt Biografiskt Lexikon.*

Fredrik Svanberg

- 1999. (lic-avhandling). *I skuggan av vikingatiden. Om Skåne, Halland, Blekinge och Själland.* University of Lund Institute of Archaeology Report Series No. 66. Lund
- 2000. (Tillsammans med Bengt Söderberg). *Porten till Skåne* –

Löddeköpingområdet under vikingatid och tidig medeltid.
Riksantikvarieämbetets skriftserie. Lund

- 2003a. (doktorsavhandling). *Decolonizing the Viking Age 1*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No. 43. Lund
- 2003b. (doktorsavhandling del 2). *Death Rituals in South-East Scandinavia AD 800–1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 4° No. 24. Lund
- 2004. Vikingatiden som en occidentalism. *Rubicon 12, årgång 2*. Center for Syddansk universitet. Odense
- 2005. (Tillsammans med Tore Artelius). *Dealing With The Dead. Archaeological Perspectives on Prehistoric Scandinavian Burial Ritual*. Riksantikvarieämbetet, Skrifter 65. Stockholm
- 2007. (med Katherine H Wahlgren). *Publik arkeologi*. Nordic Academic Press. Lund
- In print. *Museum Narration and the Collection Machine*. I Aronsson, P (red). Rapport från konferensen NaMu IV i Norrköping.